

## ВІДГУК

про дисертацію ГУД ГАННИ ОЛЕКСАНДРІВНИ  
«Психологічні особливості негативних переживань  
у молодших школярів», що подана на здобуття наукового ступеня  
кандидата психологічних наук за спеціальністю  
19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Соціальна напруженість у житті суспільства, загострення суб'єкт-суб'єктних стосунків призводять до різного роду переживань. У рецензованому дослідженні здійснено спробу розкрити особливості негативних переживань у молодших школярів та вказати на чинники, які викликають їх в умовах батьківського середовища та шкільного навчання. Порушена автором проблематика – гостро актуальна, оскільки більшість молодших школярів схильні до негативних переживань.

Оцінюючи дисертаційну роботу за параметрами новизни, зауважимо, що авторці вдалось виокремити особливості негативних переживань у молодших школярів на індивідуальному, особистісному та соціальному рівнях, обґрунтувати компонентно-критеріальну модель вияву негативних переживань у молодших школярів та визначити типи негативних переживань в учнів молодшого шкільного віку.

Прокоментуємо їх у параметрах структури отриманих результатів дослідження та логіки викладу його змісту (вступ, три розділи, висновки до розділів, висновки), які взаємообумовлені й презентують основні досягнення автора.

На теоретико-методологічному рівні авторкою визначено основні підходи до визначення ключового поняття, розкрито феноменологію та ідеї вчених щодо їх трактування. Вказано на те, що в структурі особистості негативні переживання виконують різні функції: індивідуальну (прийняття себе й формування самосвідомості); соціальну (прийняття соціального оточення та формування свідомості); суб'єктивну (постають конструктором гранично уявної реальності, так і явищами реального буття).

Визначено позицію автора щодо трактування негативних переживань молодих школярів в індивідуальній проєкції: емоційна стійкість – емоційна нестійкість; розслабленість – напруженість; тривожність – збалансованість; особистісній – пов’язаній з психологічними новоутвореннями в емоційно-вольовій сфері молодшого школяра; соціальної – ставленням до соціального оточення та свого місця в ньому (несформованість адаптивних механізмів до нової ролі, статусу, учнівського колективу, взаємин з учителями, батьками, зокрема незадоволеність потреб у стосунках, дефіцит позитивного спілкування, тривожність батьків, гіперопіка); зміна режимних та організаційних моментів, пов’язаних із початком навчання в школі, негативний досвід у різних референтних групах.

Наведені вище феномени дали можливість сформуванню робоче визначення вияву негативних переживань у молодших школярів як неприємних суб’єктивних переживань (емоції, почуття, стани), які активують механізм адаптивної поведінки, спрямованої на усунення причини небезпеки (фізичної чи психічної).

На етапі емпіричного дослідження становлять інтерес застосовані психодіагностичні методи та методики дослідження. Це, зокрема, спостереження, бесіда, анкетування, психодіагностичні методики «Тест шкільної тривожності» Б. Філіпса, «Тест батьківського ставлення» А. Варги та В. Століна; проєктивна графічна методика «Кактус» (М. Панфілова), проєктивна методика «Казки Луїзи Дюсс»; «Семантичний диференціал» Ч.Осгуда, «Кольоровий тест» М. Люшера. Представлений комплекс психодіагностичних методик корелює з визначеною та обґрунтованою компонентно-критеріальною моделлю.

Проведене експериментальне дослідження на цьому рівні дозволило автору дійти висновку про те, що у сформованій вибірці середній рівень негативних переживань молодших школярів виявлено за поведінково-діяльнісним компонентом, високий – за афективно-емоційним, низький – за особистісно-емоційним.

На основі факторного і кластерного аналізу виокремлено та схарактеризовано психологічні типи, що виявляють особливості категоріальних структур негативних переживань особистості молодшого шкільного віку: емоційно-нейтральний, емоційно-схвильований, емоційно-тривожний. Системно виклад матеріалу представлений у другому розділі дисертаційного дослідження.

Одержані результати на етапі констатувального етапу дали підстави для розроблення авторської програми корекції та профілактики негативних переживань молодших школярів. Означена програма спрямована на зміцнення внутрішніх ресурсів особистості дитини, що вможлиблює зниження рівня негативних переживань, опанування необхідних навичок реагування в різних стресових ситуаціях; на усвідомлення негативних переживань учнів для актуалізації когнітивних схем, які становлять внутрішній план переживання; доповнення досвіду інформацією, важливою для формування конструктивних думок, вибору оптимальних дій у складних ситуаціях; вироблення вмінь конструктивної поведінки.

Зміст програми розкритий в трьох напрямках: діагностичному – застосуванні тестових завдань для виявлення сформованості психічних функцій і психологічних особливостей учнів та з'ясуванні причин негативних переживань, й їхніх наслідків; корекційному – використанні загальнозміцнювальних вправ; психотехнік: ігротерапії, казкотерапії, арт-терапії. Профілактичний етап здійснювався через просвітницьку роботу з формування саморегуляції й самоопанування в складних ситуаціях під час проведення індивідуальних бесід.

Одержані наукові результати оприлюднювались на різного рівня науково-практичних конференціях у межах України та ближнього зарубіжжя. Авторські публікації сповна викладено у рукописі дисертації й авторефераті та представлені у 14 публікаціях, з яких 7 статей у наукових фахових виданнях України; 7 статей у збірниках наукових праць і матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Основні наукові положення, сформульовані в дисертації, достатньо обґрунтовані, а висновки та рекомендації спираються на сучасні методи психолого-педагогічного дослідження та математичної статистики.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Г.О. Гуд вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Визначаючи компоненти негативних переживань молодших школярів, доцільно було б обрати не емоційно-особистісний компонент, а емоційно-ціннісний, як такий, що є основою становлення та формування особистості молодшого школяра.

2. Характеризуючи негативні переживання молодших школярів доцільно більше уваги приділити переживанням саме через розкриття індивідуальної природи, що корелює з психічними станами.

3. Здійснюючи емпіричне дослідження доцільно було б представити динаміку вияву негативних переживань у гендерному та віковому аспектах.

4. На етапі контрольного зрізу доцільно було б представити його у більш стислому форматі, не задіюючи широкий арсенал діагностичного та математичного інструментарію.

5. Практична значущість дисертаційного дослідження на була б більшої ваги, за умови розроблення методичних рекомендації щодо профілактики та корекції негативних переживань, враховуючи і травмуючі наслідки згаданих переживань, для шкільних психологів та значущих дорослих.

Однак висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку від дослідження Г.О. Гуд, яке є самостійною завершеною науковою роботою. Здобувачка продемонструвала вміння самостійно ставити й аргументовано розкривати складні наукові проблеми, визначати суперечливі тенденції та на належному науковому рівні знаходити шляхи їх вирішення.

Структурна побудова, зміст і результати дисертаційного дослідження, основні висновки, викладені в авторефераті, повністю відображають основні положення дисертації.

Наведене вище дає підставу стверджувати, що дисертація на тему «Психологічні особливості негативних переживань у молодших школярів», за актуальністю та глибиною, обсягом і оформленням, повнотою викладу основних положень та результатів відповідає паспорту спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія, профілю спеціалізованої вченої ради К 26.451.02, вимогам пп. 9, 11 – 14 «Порядку присудження наукових ступенів» (Постанова Кабінету Міністрів України за № 567 від 24 липня 2013 р.) до кандидатських дисертацій, а її авторка – Гуд Ганна Олександрівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за означеною спеціальністю.

**Офіційний опонент –**

**доктор психологічних наук, професор,  
дійсний член НАПН України, директор  
Інституту виховання НАПН України**



**БЕХ І.Д.**

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС *Бех І.Д.*  
**СТВЕРДЖУЮ**  
Зав. відділу кадрів  
Інституту проблем виховання НАПН України  
*Бех І.Д.*